

ERMENİ İDDIALARI VE BAZI TARİHİ GERÇEKLER

Doç.Dr.Mahmut PEHLIVAN(x)

Türk toplumu içerisinde yüzyıllar boyu huzur içinde yaşayıp, diplomasi, kültür ve sanat dalları ile ticaret ve çiftçilik gibi alanlarda tercihli kişiler olarak benimsenen "tebay-ı sadıka" yada "millet-i sadıka" şeklinde tanımlanan Ermeniler, XIX. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı Devletinde çıban başlarından birini oluşturmuşlardır. Bunun bir nedeni 1789 Fransız ihtilâli ile başlayan "hürriyet, eşitlik, kardeşlik" rüzgarlarının bütün Avrupada olduğu gibi Balkanları ve Osmanlıları derinden etkilemiş olmasıdır. Dolayısıyla Fransa ve İngiltere başta olmak üzere Avrupanın çeşitli ülkelerinde eğitim gören Ermeni gençleri, imparatorluğa dönüşlerinde topluluklarını bağımsızlık yolunda ayaklanmaya, din adamları cemaatlerini harekete geçmeye çağırıyorlardı.

Diğer bir nedeni ise Avrupa devletleri ve Rusya'nın hıristiyan toplulukların haklarını korumak bahanesiyle öteden beri Osmanlının iç işlerine karışmalarıdır. Bu arada birçok yerden aldıkları desteklerle, imparatorlukta Yunan azınlık, 1821-29 arasında giriştikleri isyanlar ve terörist faaliyetlerle önce özerkliklerini akabinde bağımsızlıklarını elde edince Batının himaye ve kışkırtmaları ile Osmanlı da sözde bir "Ermeni sorunu" yaratıldı. Aslında bu husus müslüman Türklerin Anadolu'da kökleşip Avrupaya el attıkları döneme kadar geri götürülebilen "Doğu Sorunu"nun belli bir evresini teşkil eder.

Önemli jeopolitik konuma sahip bulunan Anadolu'nun Türklerin eline geçmesi üzerine, düzenlenen Haçlı Seferleri ile onları ön Asya'dan, Anadolu'dan söküp atmak ve geldikleri "Orta Asya Bozkırları" na geri göndermek istemişlerdi. Ancak bunu başaramadıkları gibi Moğol istilâsını müteakip Osmanlı Beyliği kısa zamanda filizlenip gelişmiş ve Bizans'ıda sınırları içerisine katarak, insani değerleri hıristiyanlık dünyasına tekrar tekrar göstermiştir. Bunu bir türlü içlerine sindiremeyen Habsburg hanedanı başta olmak üzere Fransa,

(x) *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü*
Müdür Yardımcısı.

İngiltere, İtalya ve İspanya ile Rus Çarlığı en küçük fırsatları değerlendirip sudan bahanelerle savaşlar açmış, özellikle Osmanlının eski gücünü ve haşmetini kaybettiği son iki yüzyıl, bir yandan petrol bölgeleriyle ilgilenirken diğer yandan sıcak denizlere inmek hayalini kurmuşlardır. Bütün bunları gerçekleştirebilmek için bazen irkî bazen de dini konuları ön planda tutarak Osmanlı topraklarında karışıklıklar, isyanlar çıkarmış ve onun mirasını devralan Türkiye Cumhuriyet Devletini rahat bırakmamış zayıflatmaya çalışmışlardır. Halen yaşamakta olduğumuz Güney-Doğu'daki terör sorunu, bu zincirin halkalarından birini oluşturmaktadır.

Trans Kafkasya ile Doğu Anadolu'da müstakil bir devlet kurma hayalindeki ermeniler, kendilerini bu toprakların otokton halkı, en eski yerli halkı olarak gösterme gayreti içerisinde girdiler. 1887-90'dan itibaren Hıncak ve Taşnak örgütleri vasıtasıyla ülke içinde ve dışında etkili kampanyalar, yeri gelince Avrupanın dikkat ve müdahalesini çekecek eylemler düzenlediler. Varlıklı ermenilerin oluşturduğu kaynaklardan olağan üstü rakamlar verilerek ciddi, dünya çapında tanınan ansiklopedilere Ermenistan ve Ermenilerle ilgili tamamen hayal ürünü, gerçek dışı konular yazdırdılar. Bu arada ermeni asıllı sözde bilim adamları da boş durmuyor, yayınladıkları makale ve kitaplarla dünya kamuoyunu etkilemeğe çalışıyorlardı. Bu alan Türk araştırmacı ve bilim adamlarının, Osmanlı döneminden başlayarak, son onbeş yıla kadar konuya ilgi duymamaları, tarihi gerçekleri kaleme alma zahmetinde bulunmamaları karşısında, "sözde ermeni iddiaları" adeta hakikatmiş gibi itibar görmeğe başladı. Avrupa ve Amerikaya göç eden ermeniler vasıtasıyla o ülkelerin vatandaşları, olan bitenlerden aksine Türkleri katliamcı, barbar, huzur bozucu gibi hiç de hoş olmayan vasıflarla değerlendireyorlardı...

Sözde ermeni iddialarını anahatları ile ele aldığımızda karşımıza şöyle bir değerlendirme çıkar:

1- Şu andaki cumhuriyetlerinin adı

Haykakan Hanrapetutiyun olan ermeniler, Yafes soyundan geldiğini ileri sürdükleri Hay/Hai ütöpic başbuğları, ilk kralları olarak kabul ederler. Onun adına izafeten tarihi ülkelerine Hayastan kendilerine de Hayk adını

verirler. Buna bağı olarak Hititlerin çağdaşı, M.Ö XV. - XIII. yüzyıllarda Kuzey-doğu Anadolu'da hüküm sürmüş bulunan Hayaşa krallığını ermenilerle ilgiliymiş gibi göstermek isterler.

Hatutuş (Boğazköy) arşivindeki kayıtlar yardımıyla bilgi sahibi olabildiğimiz Hayaşa ve daima onunla birlikte zikredilen Azzi Krallığı, tarihleri boyunca Hititlerle gerçek anlamda bir dostluk ve barış dönemi yaşamamışlardır. Tam aksine Hitit devletinin zaaf ve iç karışıklık içerisinde bulunduğu yada Hitit ordusunun bölgeden uzak bir yerde olduğu dönemlerde muhakkak saldırıya geçmişler; yakıp yıkarak, yağma edecek ganimet ve esirler elde etmişlerdir. İndo-Avrupalı oldukları artık kesin olarak bilinen Hititlere karşı bu kadar saldırgan tavır takınan Hayaşalılar, kuzey-batı komşuları G/Kaşkalar'la duramlı uzlaşmış ve dost geçinmişler, birlikte hareket etmişlerdir. Bu gelişmeler, M.Ö. XV. yüzyıl ve izleyen dönem için anlamlı bir özelliği, durumu ortaya çıkarmaktadır: Hayaşa ve kaşka halkı ile Hititlerin müşterek olmayan etnik ve kültürel yapıları kuvvetle muhtemeldir. Dolayısı ile, nordik ve alpin karışımı indo-avrupalı kabul edilen ermenilerin Hayaşalılarla hiçbir etnik, kültürel, siyasi v.b. bağı söz konusu olamaz. Tarihi veri ve gerçeklere ters düşen bu görüş ve iddiayı biraz daha incelememiz, irdelememiz mümkündür.

Bilindiği gibi, M.Ö VII. yüzyılın son çeyreğine kadar Önasya'daki hiçbir arşivde, devlet ve kralların kayıtlarında ermenilerle ilgili izlere rastlanmamıştır. Ancak Pers krallarından Daricios (Darius-Daryus) I. (M.Ö.522-486)'ün Bisutun/Behistun/Baghistan yazıtlarında, onların hak iddia ettiği topraklar XIII. ve XVIII. satraplıklar olarak tanımlanır. ARMİNA şeklinde isimlendirilir. Hektaios, Herodotos, Ksenophon ve Strabon gibi antik grek yazarları AMENIOI kelimesine eserlerinde yer vermişlerdir. Roma kaynaklarında ise ARMENIA'yı görmek mümkündür. Bütün bu isimlendirmeler, üç dilde kaydedilmiş bulunan Darius I'un 521'lerden kalma ünlü yazıtlarındaki Armina kelimesine dayanır. Bölgenin sadece topografik yapısı tanımlamak için yani coğrafi ad olarak kullanılmıştır. Aynı topraklar Asur krallarından Salmanassa I. (M.Ö. 1274-1245) tarafından URUATRİ, Tahulti-Ninurta I.(M.Ö.1244-1208) ve Tiglath-pleser I.(M.Ö.1115-1077) kayıtlarında NAİRİ olarak tanımlanır. Aradan ikiyüzyıl aşkın bir süre geçtikten sonra Salmanassar III. (M.Ö.858-829) yazıt ve kayıtlarında URARTU'yu kullanır.

Uruatri/Urartu, “Dağlık Ülke” , “Yukarı Ülke” yada “Engebeli Topraklar” anlamına gelmektedir. Ancak Urartular ülkelerine BIA/BIAI, kendilerine de BIAINI/BIAINILI demektedirler. Yani, ne iddia edildiği gibi Hayk ve Hayastan’la ve ne de ermeni ve ermenistanla asla yakınlığı, bir ilgisi bulunmamaktadır. Kaldı ki, Herodotos’a göre ermeniler bölgenin otokton halkı olmayıp, Frig/Brigler’le Boğazlar üzerinden Anadolu’ya girmişlerdir. Kimmerler ve arkalarından İskitlerin M.Ö. 715/14’lerden itibaren Ön Asya’ya girerek Frig, Lidya, Med, Assur ve Urartu devletlerinin yıkılmalarına sebep olarak güç dengesini bozmaları sonucu meydana gelen otorite boşluğundan istifade ile önce Orta Anadolu’ya sonra da Doğu Anadolu’ya gelerek yerleşmişlerdir.

2- Urartu- ermeni, selef-halef gibi gösterilmeğe çalışılmaktadır. Ancak, gerek dil ve gerekse kültürel değerler bakımından buna imkân bulunmamaktadır. Çünkü Hürrice’yle akraba olan Urartu dili, agglutine (bitişken) karakterde olup Türkçe’nin de içerisinde yer aldığı Ural-Altay grubuna yani Asyanik dillere dahildir. Ermenice ise yukarıda da belirttiğimiz gibi indo-avrupi bir dildir. Zaman içerisinde Grekçe, Latince, Farsça, Kafkas dilleri ve esonraki dönemlerde Arapça, Türkçe, Rusça ve Fransızca’dan etkilenmiş, bir çok kelime almıştır. Bu bakımdan bazı dilciler ermenicenin, belirli süreç içerisinde gerçek kökeninden çok Kafkas dillerine yaklaştığını ve dolayısı ile özelliğini büyük ölçüde yitirip karma bir dil haline geldiğini ileri sürerler.

Sonuç olarak ermenilerin M.Ö.VI. yüzyıl sonlarında Balkanlar üzerinden Anadolu’ya girdiğini, Merluzi ve Doğu Anadolu’daki otorite boşluğundan istifade ederek, önceden Urartu egemenliğinde yer alan toprakların bir bölümüne yerleştiklerini söyleyebiliriz. Persler zamanından itibaren genelde İran’a bağlı kalmış, Roma İmparatorluğu döneminde ise İran-Roma çatışma bölgesi içinde ya da ona çok yakın mıntıkada hayatlarını sürdürmüşlerdir.

Yararlanılan Kaynak ve Araştırmalar

Adontz, N., Histoire d’Arménie, Paris, 1946.

Akşit, O., Roma İmparatorluk Tarihi, İstanbul 1970-1976.

Atlan, S., Roma Tarihinin Ana Hatları I., İstanbul, 1970.

- Burney, C.A.-Lang, D.M. The Peoples of the Hills, London, 1971
- Chanin, M., The Kingdom of Armenia, London, 1987.
- Erzen, A., Cavuştepe I, Ankara, 1978.
- Erzen, A., Doğu Anadolu ve Urartular, Ankara, 1984.
- Forrer, E., "Hajasa-Azzi", CAUCASICAS (1931), 1-24
- Friedrich, J., Staatsverträge des Hatti Reiches II, MVAeG 34/1 1930.
- Garstang, J.-Gurney, O.R., The Geography of the Hittite Empire, London, 1959.
- Goetze, A., Kleinasien, Kulturgeschichte des Alten Orients III/3, München, 1957.
- Goetze, A. Die Annalen des Mursilis, MVAeG 38, Dramstadt, 1967.
- Herodotos, Historia (Çev. A.Erhat-M Ökmen), İstanbul, 1973.
- Jahukyan, G.B., "The Hayasa Language and its Relation to the Indo- european Languages", Ar Or 29/3 (1961), 353-405.
- King, L.W.- Thonson, R.C., The Sculptures and Inscriptions of Darius the Great on the Rock of Behistun in Persia, London, 1907.
- Kodaman, B., Sultan II.Abdulhamid Devri Doğu Anadolu Politikası, Ankara, 1987.
- Konukçu, E., Selçuklulardan Cumhuriyete Erzurum, Ankara, 1992.
- König, F.W., Relief and Tnschrift des Königs Darcios I. am Felsen von Bagistan Leiden, 1938.
- König, F.W., Handbuch der Chaldischen Inschriften, Graz, 1955-1957.
- Laroche, E., Catalogue des Textes Hittites, Paris, 1971.
- Lehman-Haupt, C.F., Armenien Einst und Tetzt II/2, Berlin, 1935
- Luckenbill, D.D., Ancient Records of Assyria and Babylonia I: Historical Records of Assyria from the Earliest Times to Sargon; II: Historical Records of Assyria from Sargon to the end, Chicago, 1926-27 (Tıpkı Basım: New York, 1968).
- Melikisvili, G.A., Urartskie Klinoobraznye Nadpisi, Moskva, 1960.
- Ottoman Archives, Yıldız Collection, The Armenian Question I,II,III, İstanbul, 1989.
- Pehlivan, M., Hayasa: M.Ö. XV.-XIII Yüzyıllarda Kuzey-doğu Anadolu, Erzurum, 1991.
- Pehlivan, M., Daya(e) ni / Dıau(e) hi, Erzurum, 1991.

Schuler, E.Von, Die Kaskaer, Berlin 1965.

Show, S.J.- Show, E.K., Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, II, İstanbul, 1983.

Strabon, Geographika XII (İng. Çev..A.Pekman) İstanbul, 1969.

Turan, O., Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, İstanbul, 1978.

Xsenophon, Anabasis, (Çev : H.Örs). İstanbul 1962.

Zimansky, P.E., Ecology and Empire : The structure of the Urartion State, Chicago-Illinois, 1985.